

Is het werk van onze handen duurzaam?

Psalm 90

18 december 2022

Voorgangers: Henk Baars (overweging) en Ria Huisman

Welkom en mededelingen

Opening: Licht en klankschaal

Lied: Lied van nieuw begin

Inleiding: Psalm 90

Wat een geval die psalm. Indringend, sterk, standvastig, vertwijfeld, relativerend, nostalgisch, melancholisch. Als wij sterk zijn tachtig en het meeste is pijn en zwoegen. Ik wil dat liever helemaal niet lezen. Ja als je nog helemaal geen tachtig bent, dan is het makkelijk. Maar gelukkig is dat iets makkelijker de laatste tijd gewend als we soms zijn geraakt aan hoge leeftijden. Lang zal hij leven is soms geen feestelijke wens meer, het is een dreigement geworden. Wat maakt een leven nu waard om geleefd te worden? Dat is eigenlijk een rare vraag. Het veronderstelt dat er normen zijn waaraan je wordt afgemeten, terwijl als je uit de baarmoeder floept je natuurlijk nergens om gevraagd hebt. Maar dan bouwt het zich toch langzaam op. Helaas schrijven de meesten van ons geen dagboek. Ik heel soms met vakanties en tijdens belangrijke reizen, maar in het gewone leven zoals het voorbij glijdt, niet veel. We beschouwen het als niet zo belangrijk. Toch is er in de Koninklijke Bibliotheek een ware zee aan dagboeken verzameld, waarvan de meesten niet ontsloten zijn en dus weet ik ook niet waar het allemaal over gaat. Psalm 90 inspireerde mij om het leven toch eens proberen te betrappen in dagboeken en schrijfsels van anderen. En ik ben voor mijn boekenkast gaan staan en kwam al gauw veel te veel tegen. Ik heb maar wat meegenomen om te laten zien. Allereerst een dagboek, of eerder een biografie van mijn vader, het beroemde werk van Etty Hillesum, een boekje van pastor Leo Nederstigt tot aan zijn dood hadden we een gespreksgroep met hem. Een boekje van Ellie Lust, over haar jaren bij de politie. En een heel recent boek van Jaap Scholten die na de eerste oorlogsberichten in Oekraïne daar meteen ging helpen. Maar het is geen evenwichtige selectie. Ga zelf maar eens voor je boekenkast staan en wat zou jij dan kiezen.

Jaap Scholten: 25 februari 2022 "Vanochtend in alle vroegte ben ik gebeld door mijn nichtje Madelien, de oudste dochter van mijn broer Frans. Zij is vijf maanden zwanger en woont in Nieuw Zeeland samen met een Oekraïense architect afkomstig uit Kyiv. Zijn broer en diens gezin zijn die ochtend om zes uur uit Kyiv vertrokken. Kan ik helpen? Ze willen het land uit. Ze weten niet waarheen. Met drie kleine kinderen en een grootmoeder proberen ze nu richting de Hongaarse grens te rijden. Hun plannen zijn onduidelijk. Kyiv wordt gebombardeerd. Het hele land ligt onder vuur.

En als wij sterk zijn 80. Velen halen dat nu niet in Oekraïne en evenmin in Rusland.

Gebed

Lied: Gij levende eerste en laatste

Lezing: Psalm 90 vrij (t. Huub Oosterhuis)

Lied: Ik sta voor U

Dagboekfragmenten

Stefan Zweig uit 'De wereld van gisteren'.(1941)

Voor 1914 was de aarde van alle mensen geweest. Iedereen ging waar hij wilde en bleef zolang als hij wilde. Er bestonden geen verblijfsvergunningen, geen reispapieren, en ik geniet steeds weer van de verbazing van jonge mensen als ik hun vertel dat ik voor 1914 naar India en Amerika reisde zonder een pas te bezitten of er zelfs maar ooit een gezien te hebben. Je stapte in en je stapte uit, zonder iets te vragen of vragen te beantwoorden, van de honderd formulieren van tegenwoordig hoefde je er niet een in te vullen. Er bestonden geen permits, geen visa, geen verplichtingen; dezelfde grenzen die nu door douaniers, politie, marechaussee en dankzij het pathologische wantrouwen van allen tegenover allen in prikkeldraadversperringen zijn veranderd, waren toen niet meer dan symbolische lijnen die je zorgeloos overstak als de Greenwichmeridiaan. Pas na de eerste Wereldoorlog begon de vernietiging van de wereld door het nationaal socialisme die de algehele xenofobie teweegbracht.

Dagboek van mijn vader Herman Baars: Kerstnacht 1924

Op een winternacht of beter een zeer vroege wintermorgen werd ik als heel klein kind uit mijn bedje gehaald door mevrouw Sleper en bij haar thuis in de warme huiskamer neergezet. Voor het eerst werd ik mij bewust dat zoiets als een kerstfeest bestond. Er stond een prachtige kerstboom in de kamer. Enige minuten later kwamen mijn vader en moeder en meneer Sleper binnen. Ze waren naar de nachtmis geweest. Jan mijn 5 jaar oudere broer was er niet bij. Hij was misdienaar en de misdienaars werden onthaald in de pastorie door pastoor Lukassen.

Etty Hillesum uit cahier 8 Maandag 18 mei 1942

De bedreigingen van buiten steeds groter, de terreur stijgt met de dag. Ik trek het gebed om me heen als een donkere beschuttende muur in het gebed trek ik me terug als in een kloostercel en tred dan weer naar buiten., 'gesammelter' en sterker en weer bijeen geraapt. Zich terugtrekken binnen de gesloten cel van het gebed, dit wordt voor mij een steeds groterere realiteit en noodzakelijkheid. Die innerlijke geconcentreerdheid richt hoge muren om mij heen, waarin ik mezelf weer terugvind, me uit alle verstrooiingen weer bijeenraap tot een geheel. En ik zou me kunnen voorstellen, dat er tijden kunnen komen, waarin ik dagen achtereen geknield lag, totdat ik eindelijk voelde dat de beschuttende muren om me heen kwamen staan, waarbinnen ik niet uiteen kan vallen en mezelf verliezen en te gronde gaan.

Pastor Leo Nederstigt (Amsterdam Oost)

Ik krijg onverwacht bezoek van een vriend die geen vlees eet. Om de hoek bij mij is een Indiaas tentje met eenvoudige maaltijden die je kunt meenemen. Terwijl wij wachten zie ik overal kaarsen staan met een afbeelding van het Heilig Hart. Ik kan het niet laten en vraag of deze Indiase man katholiek is. 'Nee,' zegt hij, 'ik geloof van alles wat' Mijn vriend kan het niet laten om te zeggen dat ik pastor ben. Dan ga ik maar voluit en vertel hem dat het die vrijdag het feest van het heilig hart van Jezus is. Spontaan biedt hij mij een van de kaarsen met de afbeelding aan. Ik voel me wat verlegen en zeg hem dat ik op dat feest voor hem zal bidden. 'Dan ga ik ook aan u denken 'zegt de man. En hij voegt er aan toe: 'Misschien is dat ook wel bidden.'

Ellie Lust uit Mijn jaren bij de politie (2019)

Je bent als wijkagent misschien soms nog wel meer sociaal werker dan politieagent: je komt achter elke voordeur en ziet veel probleemsituaties. In mijn wijk woonde ook een vrouw, relatief jong, die verslaafd was aan alcohol. Ze kwam nauwelijks buiten, sleet haar dagen binnen, drinkend. En hoe moeilijker het voor haar werd om die jas aan te trekken en de deur open te doen. Dat is natuurlijk niet verboden, maar wel zorgelijk. Daarom ging ik soms bij haar langs en belde aan.

‘Ha Ellie hier ’zei ik dan door de intercom, ‘kom je even een bakkie doen buiten’? dat wilde ze niet. Maar ik laat me niet snel wegsturen. ‘Ik heb alle tijd hoor’ zei ik, ik blijf hier net zo lang staan totdat wij samen een frisse neus hebben gehaald’. Uiteindelijk kwam ze een tijdje later naar beneden en hebben we even met z’n tweeën in het portiek van haar woning gezeten. Voor haar was dat een hele stap.

Lied: Geef mij één uur genade

Overweging

In de Joodse liturgie in de synagoge, maar ook in de Joodse huisliturgie wordt psalm 90 gebruikt bij het ochtendgebed van de Sjabbath en andere feestdagen, maar ook bij het einde van de Sjabbath en in de liturgie van de begrafenis. Niet onlogisch, want het drukt nogal wat van de existentie van een mens uit. Van enorm in de steek worden gelaten tot toch altijd weer een verbinding met het grotere geheel en het vertrouwen daarop. Het is kenmerkend voor eigenlijk alle psalmen. Het is een ongelooflijke rijkdom die ons door de eeuwen heen is overgedragen, zingend op onbekende melodieën, zingend op bekendere melodieën, zoals het gregoriaans en alle voorfasen daarvan, en natuurlijk op talloze wijzen vertaald in allerlei talen en steeds andere variaties al naar gelang cultuur en omstandigheden. Dan nu sterk vertaald door Oosterhuis naar onze cultuur zolang wij dat met elkaar volhouden. Deze psalm heeft een licht melancholische grondstemming. Bij tijd en wijle willen we langer verwijlen bij het gemis van wat ooit was en nooit meer terugkomt. En wil je bij zo’n stemming dan eigenlijk wel getroost worden? Melancholie in een milde vorm kan zich zomaar in een mensenleven installeren, het is zelfs tamelijk geliefd. Het is grondstof voor gedichten en dagboek aantekeningen. Ze is niet gevaarlijk, niet meeslepend en niet ontwrichtend. Het is het sentiment van de pijn om iets dat verdwenen en ontoegankelijk geworden is, maar die pijn wordt verlicht door de blik op een nieuw leven dat ervoor in de plaats gekomen is, dat deugt en aansluit, zodat het de pijn in een moment van geluk omzet. Er is iets weg dat in het verleden ligt en dat is erg, elke keer als je ernaar kijkt, maar er is nieuw leven. En dat is goed. Dat is wat we zijn. Wat we moeten zijn zelfs.

Gedichtje van Willem Wilmink:

Afscheid van de school

De nieuwe school is een gebouw,
Waar je eerst nog in verdwaalt
En waar je ook bijzonder gauw
Een onvoldoende haalt.

Daar krijgen we haast ieder uur
Een andere docent,
We werken ons het apezuur
En we hopen dat het went.

En als het heel vroeg donker wordt
En het vriest of sneeuwt misschien,
Dan laten wij ons kerstrapport
In ons oude schooltje zien.

Wij voelen ons een beetje raar,
In ons feestje zit verdriet,
Want ook al word ik 100 jaar,
Deze school vergeet ik niet.

Dat is wat melancholie doet, dat is wat het met je doet als je dagboekaantekeningen of vroegere levensteksten opnieuw bekijkt. Dit vergeet ik niet of wil ik niet vergeten. Sommigen moeten door omstandigheden al hun boeken ineens wegdoen. Dat lijkt mij verschrikkelijk. Want boeken helpen je om de blik naar binnen te werpen, een intieme blik over wat het leven is. 'Al het intieme doorziet Gij' zoals in de psalm staat. Of wat het leven zou moeten zijn. Je kunt zeggen dat je last hebt van melancholie en dan bedoelen we depressie enz. Maar daar gaat het hier niet over. Waar we last van hebben is dat alles gezellig en leuk moet zijn. Zowel in gevoel als in diepte is dit tegengesteld aan melancholie. Het leuke leven is heel oppervlakkig, een zoetsappige hagel slagsamenleving. En vooral, het moet goed voelen. Een studie moet leuk zijn, je werk moet leuk zijn en vooral je vrijwilligerswerk moet leuk zijn. Met dat alles leuk moet zijn, vermijden we een deel van de werkelijkheid. Want we weten natuurlijk wel dat niet alles leuk is. Op veel vlakken is het leven keihard. "Ik tel mijn dagen hoe lang nog? Ik wil een wijs en vredig hart". Zegt de psalm. Jullie kennen wel die cholerische weerstand van Hans Dorrestein, over melancholie gesproken. Hij zat samen met Willem Wilmink in een collectief dat cabaret schreef. 'Cabaret voor wie er niet van houdt' Precies dat. En dan dit : even je stoel vasthouden bij de volgende cabareteske zin. "Zoals de jeugd verlangt naar naaien, blowt, vakantie bier en rum, zo snak ik naar wormen, maaieren, of naar het crematorium". Ineens is er een opening: ironische kwinkslagen, cynische romantiek-ze verlichten het zware gemoed. Hoe weldadig kan het zijn om creatief te spelen met het zware gemoed. Mijn vader had het gedicht 'De zelfmoordenaar van Piet Paaltjens uit zijn hoofd geleerd en soms begon hij het plots voor te dragen tot prettige huivering van ons kinderen. Ik hoor de cadans van de zinnen nog in mijn oren

*In het diepst van het woud
– 't Was al herfst en erg koud –
Liep een heer in zijn eentje te dwalen.
Och, zijn oog zag zoo dof!
En zijn goed zat zoo slof!
En hij tandknerste, als was hij aan 't malen.*

Brrr...maar we wilden het iedere keer opnieuw horen. Het zijn van die momenten waarover het collectief schrijft:

*Het moment waarop je hart zich met een schok realiseert
Dat er geen weg terug meer is, voor jou geen rechtsomkeert.
Een moment soms van berusting en soms van hoogste nood
Dat je nog even levend bent, nog eventjes niet dood.*

Het is ook te vinden in de muziek als er de aanwijzing staat c-klein . Dat betekent 'een overwegend lieflijke, maar daarbij ook treurige toonsoort, waarbij de eerstgenoemde kwaliteit de boventoon voert'.

Zolang ons dagboek niet is voltooid, wij nog even levend zijn en nog eventjes niet dood blijven we een homo melancholicus die de verschillende draden van het leven spint. Die speelt met het oerverdriet, een soort droesem, een donkere rest, er de draak mee steekt, in verschillende toonsoorten, dynamisch en veelkleurig.

Tot slot een paar aforismen om ons weer op te vrolijken en er inderdaad de draak mee te steken.

- Als we de wereld om ons heen door een waas zien, reageren we daarop om een bril aan te schaffen, in plaats van dit voordeel dankbaar te aanvaarden.
- In een medisch artikel over een ziekte die we kennelijk niet hebben, moeten we toch verder lezen, omdat de symptomen van die ziekte, als zij maar duidelijk genoeg worden beschreven, meestal tijdens het lezen alsnog bij ons optreden.
- Het beste slaapmiddel is wakker te moeten blijven.
- In de strijd tegen het ouder worden vragen we op ons tachtigste gewoon nog iemand ten huwelijk - ouderwets knielend, want dat kan weer met de nieuwe knie.
- De meest voorkomende hartaandoening is dat mensen er een moordkuil van maken.

Dus nog een keer psalm 90. "Ik wil wakker worden in de morgen en weten dat jij bestaat. Ik wil gelukkig zijn met jou, iedere dag, nooit meer niet"

Henk Baars

Lied: Ik heb lief de aarde en de mensenleven

Voorbeden

Eeuwige,

Wij bidden om vrede in deze wereld, in het bijzonder voor Oekraïne. Door al het oorlogsgeweld en de dood van vele militairen en burgers zijn daar zoveel mensen in rouw, zijn zoveel mensen ongerust over hun geliefden, zitten zoveel mensen zonder elektriciteit en verwarming, lijden zoveel mensen gebrek en missen zorg. Dat ze getroost worden, liefde en zorg mogen ervaren.

We bidden voor de mensen in Iran die naar vrijheid smachten, die de terreur haten, dat gelijkgestemde vermoord worden door het regime omdat ze voor hun mening uitkomen. Ze hopen op liefde en mededogen. Dat wij ons verbonden voelen met hun strijd.

We bidden dat wij, als we terugkijken op ons leven, dat met liefde en vergevingsgezindheid kunnen doen. Voor wat wij anderen hebben aangedaan en voor wat ons is aangedaan. Voor wat wij anderen geschonken hebben en voor wat wij hebben ontvangen. Dat we kunnen zien dat de liefde in ons leven en het leven van andere mensen waardevol is, hoe of kort lang het ook heeft geduurd.

We bidden de gebeden uit het voorbedenboek (...)

en in stilte bidden wij voor wat ons persoonlijk ter harte gaat.

We bidden met psalm 90:

Jij, enige ware, geef kracht en bestemming aan het werk van onze handen.

Amen

Collecte voor het Straatpastoraat

Lied: Moge ons voor waar verschijnen

Tafelgebed (tekst van Juut Meijer)

En we bidden

in onzekerheid en onmacht – hoe te gaan in deze wereld

In hoop – gevestigd op een stem die richting geeft en verenigt

en in herinnering – van wat ons al eens is aangezegd en voorgedaan

Zo roepen wij tot jou, Levende,

en stemmen ons op jou af

Wees gezegend

jij die licht en leven bent

voorbij de schaduw van dood

Levenslicht, Naam boven ons uit

Gezegend jij om mensen die jouw weg durven gaan

om zovelen die moed putten uit wat hen is aangezegd

woorden van goedheid en geluk: jij mag er zijn

jij – ook al aarzel je zelf – jij bent op de goede weg

Gezegend jij om die lange rij van mensen

tot op vandaag

Zo zegenen wij dit brood en deze beker,

zoals ons is voorgedaan door Jezus van Nazareth.

die uitdeelde tot het laatst van zijn leven.

Doe als ik, zou hij hebben gezegd,

om voor altijd verbonden te zijn.

Zo bidden wij hem achterna

om hoop en richting,

om vrede en gemeenschap

tussen alle mensen

Breken en delen

Lied: Som breekt uw licht

Afsluiting en zegen

Lied: Scheur toch de wolken